

z moskevského Ústavu sociologických výzkumů obohatila svým příspěvkem projednávanou problematiku rodiny, A. Kahllová z lipské univerzity a E. Nagy z Výzkumného ústavu v Pécsi (MLR) přinesli inspirující podněty do tematiky vztahů mezi bydlištěm a životním způsobem. H. Mayer z berlínského Institutu pro teorii vědy se zabýval především sociálními podmínkami vědecké práce a reprodukci vědeckého potenciálu společnosti.

Symposium „Socialistický způsob života jako sociální realita“ tak shromáždilo řadu cenných poznatků k probírané problematice a bylo nesporným věcným i stimulačním přínosem pro další vědeckou práci na tomto poli.

Jan Keller

Z HISTORIE BRNĚNSKÉ SOCIOLOGIE

SEDMDESÁTINY DOCENTA MOJMÍRA HÁJKA

Docent PhDr. Mojmír Hájek, CSc., představuje kontinuitu několika vývojových etap sociologie v Brně, a to svou přípravou, zaměřením i vyzněním badatelské a pedagogické práce. Tuto skutečnost si znovu připomínáme v souvislosti s jeho sedmdesátými narozeninami, které oslaví 27. 10. 1983.

Sociologii vystudoval na filozofické fakultě v Brně u profesora Bláhy, pracoval u něho jako asistent a v intencích jeho sociologie zúčastnil se řady konkrétních sociologických výzkumů. Z nich nutno uvést z té doby alespoň „Sociologické šetření moravské vesnice v rozpětí generačním (Neslovice 1904—1934)“, v němž se již předjímá trvalý a intenzivní zájem M. Hájka o sociologii zemědělských a průmyslových regionů (vyjádřený např. v příspěvku pro VIII. mezinárodní kongres sociologů venkova v Římě roku 1973 a realizovaný v dlouholeté spolupráci s Etnografickým ústavem ČSAV v Brně a Slezským ústavem ČSAV v Opavě).

Znalost hornického prostředí z rodného Oslavanska, hluboký zájem o sociální podmínky pracujícího člověka přivedl M. Hájka k ústřednímu tématu jeho badatelské práce — k sociologii horníka. „Sociologie horníka 1946—1948“ podávala komplexní pohled na sociální podmínky i způsob života horníků, byla první prací tohoto druhu u nás, položila základy k rozvoji tohoto oboru. Bylo proto přirozené, že M. Hájek trvale spolupracoval s centrem tohoto bádání u nás — s Výzkumným ústavem ekonomiky hornictví při OKD v Ostravě — i ve stálé komisi pro hornictví při RVHP.

Sociologické studium hornictví mělo pro Hájka ještě širší význam — přerostlo v tematické zaměření na průmyslovou sociologii vůbec. Ta se také — po restituci oboru sociologie na vysokých školách v roce 1964 a po návratu M. Hájka z oblasti učňovského a středního školství k vědecko-pedagogické práci sociologické — stala jeho hlavní specializací. Řadu let působil takto na početné studenty, z nichž většina nacházela uplatnění právě na místech průmyslových sociologů, ať již šlo o studenty denního studia anebo o studující při zaměstnání, o pracovníky z průmyslových podniků, kteří si takto získávají vysokoškolskou kvalifikaci a jimž M. Hájek věnoval velkou pozornost a péči. Všichni rádi vzpomínají na jeho zápal pro obor, jeho naléhání na odpovědný a společensky angažovaný výkon profese sociologa.

Toto uplatnění sociologie v praxi socialistické výstavby chápe M. Hájek v plném rozsahu nejen v oblasti průmyslu, ale v životě celé naší společnosti, ve školství, kultuře, hromadných sdělovacích prostředcích. V té souvislosti nutno připomenout jeho specifický zájem o sociologii tělesné výchovy a sportu, uplatňovaný mimo jiné též v odborné komisi při ústředních orgánech naší tělovýchovné organizace. Patří to ostatně k osobnostním rysům jubilanta: aktivně se účastní sportovních podniků, pěstuje rekreační sport (známe jej jako svízného hráče stolního tenisu), o sociologii vášnivě diskutuje na dlouhých turistických procházkách s přáteli po lesích krásného brněnského okolí.

Kontinuitu vývoje sociologie zosobňuje M. Hájek také tím, že dalším důležitým okruhem jeho působení se staly dějiny české sociologie: mnoho studií věnoval především rozborům tradic sociologie v Brně, z nich pak zejména životu a dílu mladého pokrokového sociologa Bruno Zwickera, který byl před válkou spolupracovníkem Sociologické revue, zabýval se sociologií práce (tedy tématem Hájkovi velmi blízkým), úzce spolupracoval s marxistickými představiteli brněnské sociologie (B. Václavek, L. Svoboda aj.) a zahynulo v osvětlimském koncentračním táboře.

Do tohoto okruhu prací M. Hájka patří také jeho analýzy vývoje sociologie u nás, vzpomínky na řadu současníků, kteří se na něm podíleli. Z jeho memoárů uveřejňujeme zkrácený úryvek.

Přežeme našemu jubilantovi pevné zdraví a neutuchající pracovní energii.

Miroslav Ovesný

ČINNOST BRNĚNSKÉ Pobočky MASARYKOVY SOCIOLOGICKÉ SPOLEČNOSTI PO DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLCE

Obnovou státní samostatnosti v r. 1945 byly splněny předpoklady pro plynulý rozvoj brněnské sociologie. Organizačně a institučně byla zachována dosavadní struktura Společnosti: Sociologický ústav. Ústav pro sociální a hospodářskou výchovu a Sociologický klub.

Německou okupaci šťastně přežili profesori brněnské filozofické fakulty I. A. Bláha, E. Chalupný a J. L. Fischer, profesori Vysoké školy zemědělské v Brně T. Čep a J. Peterka i její docent J. Kříženecký. Spolu s ostatními brněnskými sociology (M. Traplem, A. Obrdlíkem, J. Obrdlíkovou, L. Kolaříkovou, M. Ovesným a M. Hájkem) vznikalo postačující odborné zázemí, které ve spojení s posluchači sociologie při Bláhově semináři umožňovalo rychlý rozvoj sociologické práce v Brně. Brněnská sociologická škola vytvořila přirozený protipól pražského sociologického centra. Svými vědeckými výsledky i rozsáhlou sítí osobních a odborných vazeb si formovala postupně své specifické postavení v naší sociologii. Uplatňovala se přitom postupně už také mladá generace (už zesnulý M. Köttner, P. Hauser, J. Černovský, K. Berka, P. Osecký, J. Rychnovský, M. Chýlková-Kubíčková, D. Überhuberová-Paseková, E. Šimková, M. Bílková a další).

Pokusme se stručně shrnout pracovní bilanci jednotlivých institucí pobočky. *Sociologický ústav* se za vedení profesora Bláhy věnoval především svým úkolům výzkumným. V jejich popředí stál široce plánovaný sociologický výzkum města Brna, který byl z Bláhovy iniciativy velkým pokusem o kolektivní spolupráci sociologů. Byl to asi první pokus toho druhu u nás, odhlédneme-li od pražské sociologické akce ze třicátých let, která zjišťovala zrychlující se proces poměšťování pražského okolí. Cílem brněnskému výzkumu bylo postihnout soustavným terénním šetřením sociální profil města. Řízen byl prof. Bláhou a okruhem jeho nejbližších spolupracovníků (L. Boček, J. Obrdlíková, M. Hájek); jeho provedení v terénu se však stalo také záležitostí pomocných vědeckých sil Bláhova semináře i ostatních posluchačů sociologie. Zajímavá byla i technika jeho realizace. Rozdání potřebných dotazníků jako podkladů pro šetření umožnila tehdy ještě fungující síť vydávání potravinových lístků. Na jednotlivých obvodních radách města měli tak posluchači možnost předat dotazníky přímo do rukou obyvatel Brna a vysvětlit jim smysl celé akce.

S výzkumem města Brna souvisela těsně nebo volněji také ostatní výzkumná činnost Sociologického ústavu: brněnský lidový folklór (ved. prof. I. A. Bláha), výchovné působení filmu (R. Tesařová), sport z hlediska sociologického (F. Gargela, M. Hájek), psychologického (F. Gargela, L. Kempný, P. Jílek) i antropologického (F. Gargela).

Prof. Bláha se také zúčastnil i jednotně plánovaného programu státní osvětové péče. Navazoval přitom pracovní kontakty s ostravským průmyslovým zázemím. Projevoval rovněž iniciativní zájem o terénní sociologický výzkum práce a života horníků dr. M. Hájka, ať už šlo po roce 1945 o jeho vstupní fázi v ROD, či o fázi srovnávací a vyhodnocující, která proběhla v letech 1946—1948 v oblasti OKD.

Sociologický ústav měl snahu soustředit ve svém rámci soubor odborných referátů: např. referát pro sociologii výchovy, sociologii průmyslu a práce, venkova a země-